

Arbeidstilsynet
Kompass Tema nr 2 2012

Arbeidsskader blant utenlandske arbeidstakere

Tittel:
KOMPASS Tema nr. 2 2012
Arbeidsskader blant utenlandske arbeidstakere

Utgitt av:
Direktoratet for arbeidstilsynet
Postboks 4720, Sluppen
7468 Trondheim

Stig Winge

Utgitt: september 2012
ISBN-nummer: 978-82-90112-49-8

Tlf: 815 48 222
Nettadresse: www.arbeidstilsynet.no
Foto forside: Colourbox.no

KOMPASS - Tema er en rapportserie som belyser aktuelle og fremtidige problemstillinger i arbeidslivet. Rapportserien formidler aktuell forskning og erfaringsbasert kunnskap fra Arbeidstilsynets utadrettede virksomhet. KOMPASS skal bidra til kunnskapsutvikling, og stimulere til økt interesse for arbeidsmiljø.

Innhold

1	Sammendrag	4
2	Innledning	5
3	Sysselsetting blant innvandrere/lønnstakere på korttidsopphold	6
4	Omfang og forekomst av arbeidsskadedødsfall og alvorlige skader	6
5	Antall meldte skader etter næring	9
6	Skadeforekomst i næringene	10
7	Mulige forklaringer på forskjeller i risiko	11
8	Skader blant utenlandske arbeidstakere i bygg og anlegg, industri og arbeidskrafttjenester	13
8.1	Bygg og anlegg	13
8.2	Arbeidskrafttjenester	13
8.3	Industri	14
9	Avslutning	15
	Referanser	16

1 Sammendrag

Vi har i de siste årene registrert en økning i antallet arbeidsskadedødsfall blant utenlandsk arbeidskraft. Formålet med denne analysen er å finne ut mer om skader blant utenlandske arbeidstakere, slik at Arbeidstilsynet, organisasjonene i arbeidslivet og virksomheter som bruker utenlandsk arbeidskraft, kan få økt kunnskap om risikoforhold som utenlandske arbeidstakere blir utsatt for slik at man kan sette inn forebyggende tiltak.

Innledningsvis stilte vi seks spørsmål om utenlandsk arbeidskraft og skader. Spørsmålene er belyst gjennom analyser av data fra Arbeidstilsynets register over alvorlige skader som er meldt til Arbeidstilsynet.

1. Skader utenlandske arbeidstakere seg mer enn norske?

En studie basert på flere studier fra flere land har estimert at arbeidere født utenlands har 2,13 ganger høyere risiko for skade enn innfødte arbeidere. Til sammenligning indikerer våre data at risikoen for alvorlige skader er 1,46 ganger høyere for utenlandsk arbeidskraft i Norge, og at risikoen for arbeidsskadedødsfall er 1,26 ganger høyere.

2. Hvilke næringer har flest skader?

De tre næringer hvor det jobber flest utenlandske arbeidstakere er også næringene vi finner flest skader. Av alle skader blant utenlandske arbeidstakere skjer flest i bygg og anlegg (33 %), industrien (25 %) og arbeidskrafttjenester (14 %). Innen bygg og anlegg skjer de fleste skadene i *Spesialisert bygge- og anleggsvirksomhet* og *Oppføring av bygninger*, mens i industrien skjer det flest skader i næringsmiddelindustrien, trelast/trevare-industrien, metallindustrien og mineralproduktindustrien. Når det gjelder *arbeidskrafttjenester* (utleie av arbeidskraft) så er det langt flere skader med utenlandske enn norske arbeidstakere.

3. Hvilke næringer har flest skader i forhold til antallet sysselsatte?

I våre data over meldte alvorlige skader er det registrert 1,0 skader pr 1 000 norske arbeidstakere og 1,4 skader for utenlandske arbeidstakere. Bygg og anlegg og industrien har en høy forekomst av skader både blant utenlandske og norske arbeidstakere. Innen industrien er det trelast/trevareindustrien, mineralproduktindustrien, metallvareindustrien og næringsmiddelindustrien som har høyest forekomst. Jordbruk og skogbruk har også mange skader, mens arbeidskrafttjenester har høy forekomst blant utenlandske arbeidstakere og liten forekomst blant norske arbeidstakere.

4. Hvilke land kommer de skadde utenlandske arbeidstakerne fra?

Den største gruppen av sysselsatte i næringer med mange alvorlige skader kommer fra EU-land i Øst-Europa, etterfulgt av Asia, Norden og resten av Vest-Europa. De fleste arbeider i bygg og anlegg, industrien og arbeidskrafttjenester. Til sammen er det registrert skadde med 59 ulike statsborgerskap, hvor den største andelen kommer fra Polen med 34 prosent, etterfulgt av Sverige (12 %) og Litauen (10 %).

5. Hva kan forklare eventuelle forskjeller i skadeforekomst mellom norske og utenlandske arbeidstakere?

Det er sterk støtte ut i fra internasjonale studier for å hevde at arbeidsinnvandrere/innvandrere skader seg mer enn «innfødte», selv om det finnes studier som viser det motsatte, spesielt i Norden. Mange av studiene forklarer forskjellene med at arbeidsinnvandrerne har farligere jobber, mens andre studier viser at det også er forskjeller i risiko innenfor yrkesgruppene/jobbene. Andre forklaringer som blir brukt er

at arbeidsinnvandrerne jobber mer, jobber mer skift, jobber mer overtid for å tjene mer, språkproblemer som bl.a. medfører dårlig sikkerhetskommunikasjon, samt dårligere sikkerhetsopplæring.

I Arbeidstilsynets register over alvorlige skader har vi litt informasjon som kan bidra til å forklare forskjeller i skadeforekomsten mellom norske og utenlandske arbeidstakere. Resultatene viser at det er langt flere av de utenlandske skadde som ikke var fast ansatt, dvs. at de var innleid eller midlertidig ansatt. Andelen som arbeidet overtid var omtrent dobbelt så stor for de utenlandske som for de norske skadde. Hele 22 prosent av de skadde utenlandske arbeidstakerne behersket ikke arbeidsstedets språk. Langt flere av de utenlandske skadde hadde ikke gjennomført sikkerhetsopplæring. Og det var en større andel av de utenlandske enn de norske skadde som hadde brukt verneutstyr. Det siste funnet er overraskende, og det kan være flere forklaringer. Det kan f.eks. være at arbeidsgiverne er mer fokusert på å sørge for at de utenlandske arbeidstakerne bruker verneutstyr enn de norske.

6. Hvordan er skadebildet blant utenlandske arbeidstakere i de største næringene?

Etter å ha lest gjennom varslene og kartleggingene av alle ulykker med utenlandske arbeidstakere ser vi at bygg/anlegg, industri og arbeidskrafttjenester har spesielle utfordringer med sikkerhet generelt og en del risikoforhold spesielt. Spesielt gjelder det arbeidskrafttjenester og næringsmiddelindustrien, trelast/trevareindustrien og metallindustrien. Det er mange risikofaktorer som går igjen og som burde vært håndtert mer systematisk. Gjennomgangen viser også at arbeidsforholdene i disse næringene er forholdsvis farlige både for norske og utenlandske arbeidstakere, men ekstra farlige for de utenlandske arbeidstakerne.

2 Innledning

Antallet sysselsatte innvandrere har økt betydelig de siste årene og vil trolig øke i årene framover. Mange av innvandrerne arbeider i næringer som tradisjonelt har mange alvorlige skader og arbeids-skadedødsfall. Det europeiske arbeidsmiljøorganet (EU-OSHA) peker på tre tema om sikkerhet og helse i arbeid blant arbeidsinnvandrere som de mener gir grunn til bekymring: 1) Den høye sysselsettingen av arbeidsinnvandrere i høyrisikosektorer, 2) språklige og kulturelle barrierer for kommunikasjon og opplæring i HMS, og 3) at arbeidsinnvandrere jobber ofte mye overtid og/eller har dårlig helse, og er dermed mer utsatt for yrkesskader og yrkessykdommer¹.

Vi har i de siste årene sett en økning i antallet arbeidsskadedødsfall blant utenlandsk arbeidskraft i Norge. Formålet med denne analysen er å finne ut mer om skader blant utenlandske arbeidstakere, slik at Arbeidstilsynet, organisasjonene i arbeidslivet og virksomheter som bruker utenlandsk arbeidskraft, kan få økt kunnskap om risikoforhold som utenlandske arbeidstakere blir utsatt for slik at man kan sette inn forebyggende tiltak.

I denne undersøkelsen belyser vi følgende spørsmål om utenlandsk arbeidskraft og skader:

1. Skader utenlandske arbeidstakere seg mer enn norske?
2. Hvilke næringer har flest skader?
3. Hvilke næringer har flest skader i forhold til antallet sysselsatte?
4. Hvilke land kommer de skadde utenlandske arbeidstakerne fra?
5. Hva kan forklare eventuelle forskjeller i skadeforekomst mellom norske og utenlandske arbeidstakere?
6. Hvordan er skadebildet blant utenlandske arbeidstakere i de største næringene?

3 Sysselsetting blant innvandrere/lønnstakere på korttidsopphold

For å kunne sammenligne andelen som skader seg blant norske og utenlandske arbeidstakere totalt, og innen næringene, må vi se på hvor mange sysselsatte det er blant gruppene. Vi må derfor vite omtrent hvor mange norske og utenlandske sysselsatte det er totalt og innen næringene.

Statistisk sentralbyrå deler «personer som kommer for å arbeide i Norge» i to grupper: Sysselsatte innvandrere som er registrert som bosatt, og lønnstakere på korttidsopphold.

Innvandrere er personer som i følge Det sentrale folkeregisteret er bosatt i Norge, og som er født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre. At man er *bosatt*, betyr at man forventes å oppholde seg minst seks måneder i landet. Totalt var det 307 000 sysselsatte innvandrere i Norge i 2011, og antallet har økt med 27 prosent siden 2008.

Lønnstakere på korttidsopphold omfatter personer som forventes å oppholde seg mindre enn seks måneder i Norge, og som dermed ikke registrert som bosatt ifølge Det sentrale folkeregisteret.² Dette gjelder blant annet personer som pendler til arbeidet i Norge for lengre eller kortere perioder av gangen. Selv om en person er i Norge på korttidsopphold, kan han eller hun altså arbeide i Norge i flere år. Totalt var det 71 000 lønnstakere på korttidsopphold i Norge i 4. kvartal 2011³. Antallet sysselsatte på korttidsopphold er redusert med ca. 13 prosent siden 2008, men økte litt fra 2010 til 2011.

For å få en indikasjon på et totaltall på utenlandske arbeidstakere i Norge har vi slått sammen de to gruppene *innvandrere* og *lønnstakere på korttidsopphold* både totalt og for de ulike næringsgruppene. Dermed har vi tall for å kunne sammenligne forekomsten (antall skader i forhold til antall sysselsatte). For å beregne forekomsten for «norske» arbeidstakere, har vi tatt antallet sysselsatt i Norge minus innvandrerne.

Antallet sysselsatte utenlandske arbeidstakere basert på dataene fra Statistisk sentralbyrå, vil ikke være 100 prosent det samme som utenlandske arbeidstakere i Norge, og som dersom de blir skadet, kan bli registrert i arbeidstilsynets skaderegister. Men vi vurderer det slik at det skal gi gode indikasjoner på forskjeller i skadeforekomst mellom «utenlandske» og «norske» arbeidstakere.

4 Omfang og forekomst av arbeidsskadedødsfall og alvorlige skader

I en analyse av 31 studier om arbeidsinnvandrere og skaderater estimerer Salminen⁴ at risikoen for yrkesskade blant arbeidere født utenlands er over dobbelt så stor (2,13 ganger) som for innfødte arbeidere. I 24 av de 31 studiene hadde arbeidsinnvandrerne en høyere skaderate, og i sju studier en lavere skaderate. Flere studier viste at skadene blant arbeidsinnvandrerne ofte var mer alvorlig enn blant den innfødte befolkningen. En studie viste også at arbeidsinnvandrere visste svært lite om sine rettigheter på arbeidsplassen, og at de dermed var mer sårbare for dårlig behandling fra arbeidsgivere. En del av disse forskjellene kan forklares med språklige og kulturelle forskjeller.

Når det gjelder de skandinaviske landene konkluderer Salminen med at innvandrere her er mindre involvert i arbeidsskader enn den innfødte befolkningen, og forklarer det med at arbeidslivssituasjonen for arbeidsinnvandrerne er bedre i disse landene.

Dette støttes ikke i en analyse som Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og helse (NOA) har gjort av arbeidsmiljø blant innvandrere i Norge basert på levekårsundersøkelsen. Undersøkelsen viste at innvandrerne rapporterte nesten tre ganger så høy forekomst av ulykker sammenlignet med hele yrkesbefolkningen⁵. Det er viktig å understreke at undersøkelsen gjelder arbeidsinnvandrere definert som «født i utlandet eller født i Norge med to utenlands fødte foreldre». Kun et utvalg av opprinnelsesland er inkludert i utvalget, og for eksempel er ikke polske innvandrere en del av utvalget. Andre analyser tyder imidlertid på at de nevnte yrkeskategoriene er for grove, og at innvandrere og den øvrige befolkningen jobber i forskjellige yrker innen samme yrkeskategori⁶.

En annen studie av arbeidsmiljø basert på tidligere levekårsundersøkelser blant innvandrere i Norge fant i tillegg at 11 prosent av innvandrerne har vært utsatt for såpass alvorlige ulykker at det medførte sykefravær utover ulykkesdagen, mot bare fire prosent av alle sysselsatte⁷.

En annen litteraturstudie konkluderer med at arbeidsforholdene til arbeidsinnvandrere er dårligere; arbeidet er mer fysisk krevende og monotont, arbeidstiden er lengre, lønna er lavere, og de arbeider oftere skift⁸.

Dataene vi bruker i denne analysen bygger i hovedsak på skader meldt til Arbeidstilsynet. Arbeidsgiver har etter Arbeidsmiljøloven § 5-2 plikt til å varsle Arbeidstilsynet og nærmeste politimyndighet når det skjer dødsulykker og ulykker med alvorlig skade⁹.

Arbeidstilsynet tok 1. januar 2011 i bruk et nytt register hvor man registrerer en del informasjon om skadene/ulykkene som blir varslet. Dataene i denne analysen er fra 1. januar 2011 til 18. juni 2012.

Gravseth m.fl. har tidligere estimert at ca. 90 prosent av de alvorlige arbeidsskadene som arbeidsgiver skulle ha varslet, ikke ble varslet¹⁰. Ved de alvorligste skadene var ulykken i større grad varslet. Varslingsgraden varierte med yrke, for eksempel hadde håndverkerne størst andel skader som var varslet av arbeidsgiver. Dataene i studien er fra 2001 og det kan ha skjedd endringer rapporteringsgraden siden den gang. For eksempel er samarbeidet med politiet omkring varsling av ulykker styrket, og vi ser politiet og andre enn arbeidsgivere står for ca. 40 prosent av de registrerte ulykkene. Vi har sammenlignet dataene med arbeidsskadedødsfall de siste årene, og vi finner ingen betydelige forskjeller i disse dataene som skulle tilsi at det er store skjevrapporteringer i forhold til f.eks. ulykkestyper, alder og næring. Likevel er det liten tvil om at det er betydelig underrapportering og det må man ta høyde for i vurderingen av resultatene. I tillegg vil det trolig være ulykker i dette registeret som ikke er innenfor definisjonen av en alvorlig skade. Populasjonen her er med andre ord alle skader som er vurdert av arbeidsgiver eller andre (bl.a. politi) som så alvorlig at den bør varsles Arbeidstilsynet.

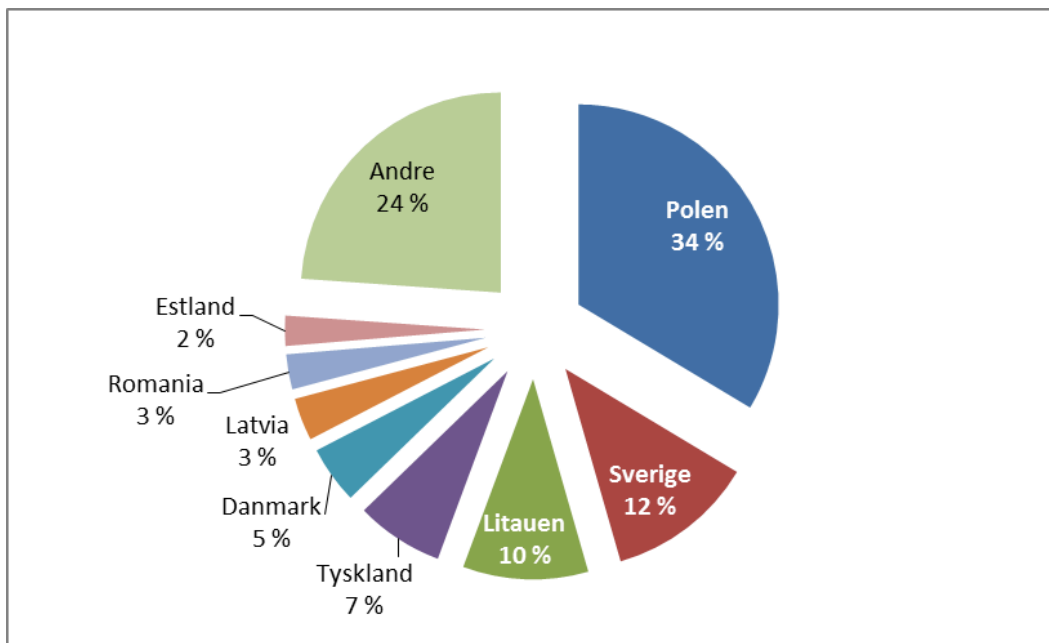
Totalt sett var det registrert 2 213 skadde personer med norsk statsborgerskap og 494 med utenlandsk statsborgerskap i denne perioden (Tabell 1). Antallet registrerte arbeidsskadedødsfall blant utenlandske statsborgere. I årene 2008-2011 registrerte vi 31 arbeidsskadedødsfall blant utenlandske arbeidstakere og 160 blant norske, dvs. at 16 prosent var utenlandsk.

Salminen estimerer som nevnt at risikoen for yrkesskader blant arbeidere født utenlands er over dobbelt så stor (2,13 ganger) som for innfødte¹¹. Til sammenligning indikerer våre data at risikoen for alvorlige skader blant utenlandske arbeidstakere er 1,46 (46 prosent) høyere sammenlignet med norske. Risikoen for arbeidsskadedødsfall er 1,26 ganger (26 prosent) høyere for utenlandsk arbeidskraft. Som nevnt er underrapporteringen av alvorlige arbeidsskader betydelig, men underrapporteringen blant utenlandske arbeidstakere er trolig større enn blant norske. I realiteten er derfor forskjellene i risiko mellom norske og utenlandske arbeidstakere trolig større enn det som kommer fram i dette materialet.

Tabell 1 Sysselsetting, meldte skader, arbeidsskadedødsfall og forekomst for utenlandske og norske arbeidstakere (Kilde: SSB og Arbeidstilsynet)

	Sysselsatte 2011	Skader meldt Arbeidstilsynet 1.1.11-18.6.12		Arbeidsskadedødsfall 2008-2011	
	Antall	Antall	Skader pr. 1 000 sysselsatte	Antall	Døde pr. 100 000 sysselsatte (Årlig gj.snitt)
«Utenlandske» arbeidstakere	344 102	494	1,44	31	2,25
«Norske» arbeidstakere	2 242 174	2 213	0,99	160	1,78
Relativ risiko	-	-	1,46	-	1,26

Tradisjonelt er det jordbruk, bygg/anlegg, transport/lagring og industri som har flest alvorlige skader. I tillegg er det er forholdsvis mange alvorlige skader blant utenlandske arbeidstakere i arbeidskraft-tjenester. Den største gruppen av sysselsatte i disse næringene kommer fra EU-land i Øst-Europa, og aller fleste arbeider i bygg- og anlegg og industri. Den nest største gruppen er fra Asia, og de jobber for det meste i industrien og transport/lagring. Den tredje største gruppen kommer fra Norden og resten av Vest-Europa, og mange jobber i bygg/anlegg og industrien¹². Figur 1 viser fordelingen av de skadde utenlandske arbeidstakerne etter statsborgerskap. Til sammen er det registrert skadde fra 59 ulike statsborgerskap, og Polen har den klart største andelen med 34 prosent, etterfulgt av Sverige og Litauen.

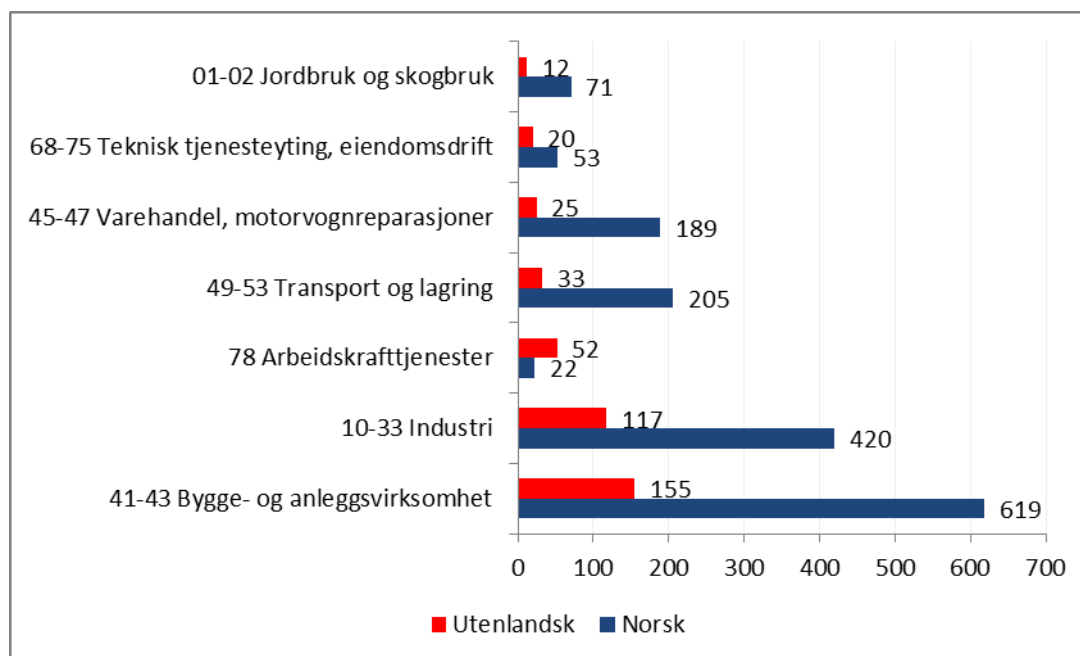
Figur 1 Meldte skader blant utenlandske arbeidstakere etter statsborgerskap (%) (n=494)

5 Antall meldte skader etter næring

Det er tre næringer hvor det jobber flest utenlandske arbeidstakere og det er også i disse næringene det meldes flest skader. Flest skader blant utenlandske arbeidstakere varsles i bygg og anlegg (33 %), industrien (25 %) og arbeidskrafttjenester (14 %) (Figur 2). Innen bygg og anlegg varsles de fleste skadene i «spesialisert bygge- og anleggsvirksomhet» og «oppføring av bygninger», mens i industrien varsles det flest skader i næringsmiddelindustrien, trelast/trevareindustrien, metallindustrien og mineralproduktindustrien. Når det gjelder «arbeidskrafttjenester» (utleie av arbeidskraft) så er det langt flere skader med utenlandske enn norske arbeidstakere.

Jordbruk og skogbruk har forholdsvis få meldte skader, og det har trolig sammenheng med at enkeltmannsforetak og små virksomheter i mindre grad rapporterer skader enn større virksomheter. Dette kan også til en viss grad gjelde transport.

Figur 2 Antall varslede alvorlige skader til Arbeidstilsynet etter AML § 5-2 (1.1.2011-18.6.2012) for norsk og utenlandsk arbeidskraft (kilde: SSB og Arbeidstilsynet)

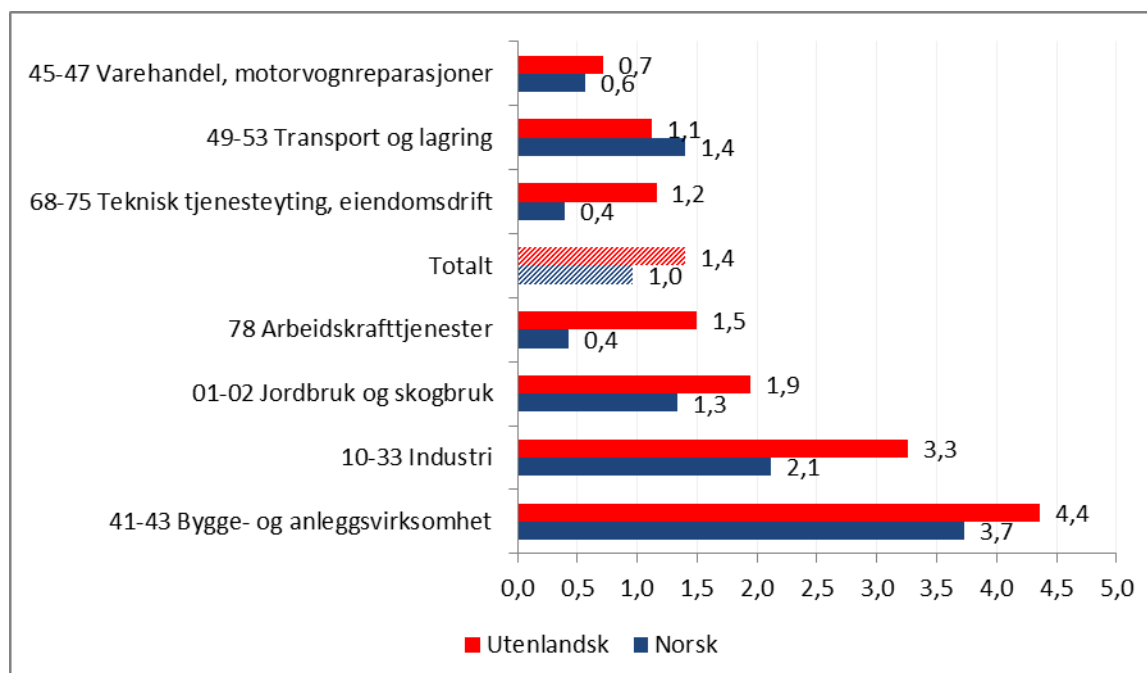
6 Skadeforekomst i næringene

Det er viktig ikke bare å se på antallet skader, men også forekomsten, dvs. antallet skader i forhold til antallet sysselsatte (Figur 3). Totalt skjer det 1,0 skader pr 1 000 norske arbeidstakere og 1,4 skader blant utenlandske arbeidstakere. Bygg og anlegg og industrien har en høy forekomst både for utenlandske og norske arbeidstakere. Jordbruk og skogbruk ligger også over totalen. Arbeidskrafttjenester ligger over totalen for utenlandske arbeidstakere, men under totalen for norske arbeidstakere.

Innen bygg og anlegg så er forekomsten omtrent den samme for norsk og utenlandsk arbeidskraft i «oppføring av bygninger», mens den er litt høyere for utenlandske arbeidstakere i «spesialisert bygge- og anleggsvirksomhet». I «anlegg» er det kun registrert åtte skader blant utenlandsk arbeidskraft, og forekomsten er den samme som for norsk arbeidskraft.

I industrien er forekomsten også høy både for norsk og utenlandsk arbeidskraft, men den er lavere enn i bygg og anlegg. Men dersom vi ser mer detaljert på industrien finner vi at det er visse industrigrener med spesielt høy skadeforekomst for utenlandske arbeidstakere, og det er trelast/trevareindustri og mineralproduktindustri. Men det er et forholdsvis få skader med utenlandske arbeidstakere i disse næringene (henholdsvis 19 og 11), og forekomsten er derfor usikker. Også metallvareindustrien og næringsmiddelindustrien har forholdsvis høy skadeforekomst, og her er det også forholdsvis mange skader.

Mange av de utenlandske arbeidstakerne i industrien og bygg og anlegg er innleid, og mange av dem er ansatt i «arbeidskrafttjenester». I arbeidskrafttjenester finner vi 52 skader blant utenlandske arbeidstakere, og forekomsten er over tre ganger så høy som hos norske arbeidstakere. Det er også trolig at det er systematiske forskjeller i hvor norske og utenlandske arbeidstakere blir leid ut. De utenlandske blir trolig oftest leid ut til forholdsvis skadeutsatte jobber i bl.a. bygg og anlegg og industri, mens de norske trolig i større grad blir leid ut til kontorarbeidsplasser.

Figur 3 Antall skader pr. 1 000 sysselsatte (2011) for varslede alvorlige skader til Arbeidstilsynet etter AML § 5-2 (1.1.2011-18.6.2012) for norsk og utenlandsk arbeidskraft (Kilde: SSB og Arbeidstilsynet)

7 Mulige forklaringer på forskjeller i risiko

Vi har sett at de fleste studier og våre data tyder på at arbeidsinnvandrere/utenlandske arbeidstakere skader seg mer enn «innfødte»/norske arbeidstakere, men hva kan forklare forskjellene? Mange av studiene viser at forskjellene i skaderater kan forklares med at arbeidsinnvandrere arbeider i næringer og yrker med høy risiko for skader. Men noen studier viser også at det er forskjeller i risiko mellom arbeidsinnvandrere og innfødte innenfor høyrisiko-næringer, og man mener derfor at det også må være andre forklaringer til forskjeller i risiko for skader^{13,14}.

I Norge fant Gravseth m.fl.¹⁵ en høy skadeforekomst blant fremmedspråklige, og skriver at det kan skyldes overrepresentasjon av fremmedspråklige til skade- og voldsutsatte yrker, og at en annen medvirkende årsak kan være at denne gruppen jobber noe mer. I NOAs studie synes ikke forskjellen i ulykkesforekomst å kunne forklares av at innvandrere tar arbeid i andre yrker, siden det også er forskjeller i ulykkesforekomst mellom innvandrere og hele yrkesbefolkningen innen alle yrkesgrupper¹⁶.

Noen studier viser at for lite og for dårlig sikkerhetsopplæring kan forklare deler av den høyere skaderaten blant arbeidsinnvandrerne¹⁷. Andre studier viste at innvandrere følte at deres helse og trivsel var mindre viktig for deres arbeidsgivere enn produksjonsmålene. Dette skyldes delvis språkproblemer, fordi mange av innvandrere ikke forsto når helse- og sikkerhetspersonell snakket til dem. En nederlandsk studie konkluderte med at arbeidsinnvandrere ønsker å gjøre jobbene så raskt som mulig for å tjene mest mulig penger, og at de derfor ønsker å jobbe mest mulig overtid. Flere studier viste at arbeidsinnvandrerne hadde en høyere skadefrekvens enn den opprinnelige befolkningen i løpet av sine første fem år på arbeidsplassen, men at frekvensen etter fem år sank til under nivået for innfødte arbeidere¹⁸. Dette kan tyde på at det tar tid å lære seg språk og bli kjent med det nye landet og arbeidsplassen.

I Arbeidstilsynets register for alvorlige arbeidsskader har vi også sett at det er flere skader blant utenlandske enn norske arbeidstakere sett i forhold til antallet sysselsatte, og det er trolig flere forklaringer til det. For det første kan det være at de utenlandske arbeidstakerne arbeider mer, slik at antallet sysselsatte ikke er en presis nok størrelse for å vurdere risiko. Vi vet f.eks. at lange arbeidsuker er en risikofaktor for ulykker¹⁹. Vi har imidlertid ikke tilgang til data om arbeidstimer for de ulike gruppene. En annen mulig forklaring er at utenlandske arbeidstakere jobber i farligere næringer og yrker. I vårt materiale har vi ikke informasjon om yrke, men vi har sett på næring og ser da at det er forskjeller i risiko innad i de aller fleste næringene.

I Arbeidstilsynets skaderegister finnes det også data på noen faktorer som kan indikere forskjeller i arbeidsforhold mellom norske skadde og utenlandske skadde (Figur 4). Populasjonen her er som nevnt skadde personer blant norske og utenlandske arbeidstakere, og det er langt fra sikkert at det kan generaliseres til å gjelde for alle arbeidstakere. Men forskjellene kan indikere interessante forskjeller mellom norske og utenlandske arbeidstakere, og som kan bidra til å forklare forskjellene i skadeforekomst. Avkryssingen på disse spørsmålene er gjort av inspektører og antallet svar varierer fordi spørsmålene ikke er relevant for mange av skadene.

Spørsmål 1 viser at det er langt flere av de utenlandske skadde som ikke var fast ansatt, dvs. at de var innleid eller midlertidig ansatt. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser som viste at i hele befolkningen var 11 prosent midlertidig ansatt mot 23 prosent blant innvandrere²⁰. Polonia-studien fra 2010 viste at bare et lite mindretall av de polske bygningsarbeiderne hadde faste ordinære stillinger. I

tillegg fant man at en fjerdedel av bygningsarbeiderne arbeidet uten skriftlig kontrakt og uten å betale skatt²¹.

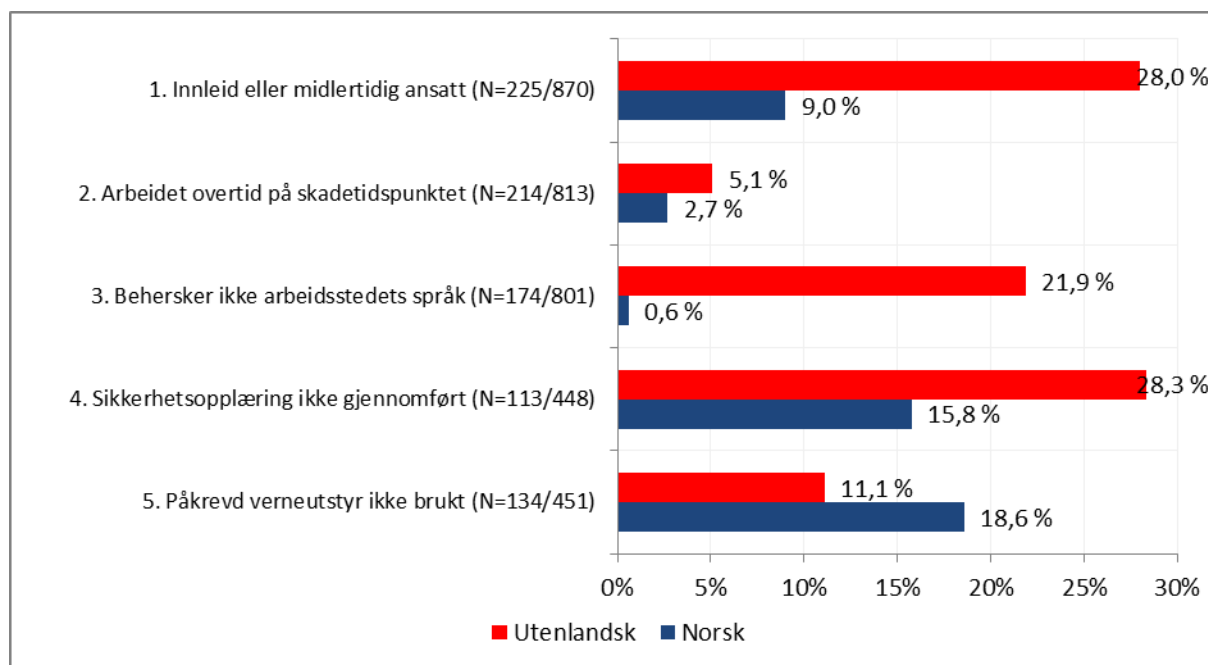
En annen studie avdekket at de med løsest tilknytning til arbeidslivet er spesielt utsatt når det gjelder useriøs virksomhet fordi vi vet at kortvarige arbeidsforhold er forbundet med høyere risiko for skader enn langvarige²². Ulike tilknytningsformer til arbeidet kan være en forklaring på at utenlandsk arbeidskraft er mer utsatt for skader enn norsk arbeidskraft.

Spørsmål 2 viser at andelen som arbeidet overtid var omtrent dobbelt så stor for de utenlandske som norske skadde. I Polonia-undersøkelsen fant man i 2006 at mange arbeidet svært lange dager i bygg, men at dette hadde normalisert seg i 2010. Endringen kan skyldes at aktivitetsnivået var lavere i 2010²³. Både skiftarbeid og lang arbeidstid har negativ innvirkning på sikkerheten.²⁴

Spørsmål 3 viser at hele 22 prosent av de skadde utenlandske arbeidstakerne ikke behersket arbeidsstedets språk. En undersøkelse fra bygg og anlegg i 2007 viste at bruk av østeuropeisk arbeidskraft i seg selv utgjør en HMS-utfordring, og at språk- og kommunikasjonsproblemer kan ha ført til flere ulykker²⁵.

Spørsmål 4 viser at hele 28 prosent av de utenlandske skadde *ikke* hadde gjennomført sikkerhetsopplæring, mens det gjaldt 16 prosent av de norske skadde.

Til slutt ser vi det en større andel av de norske som ikke har brukt verneutstyr. Funnet er overraskende, og det kan være flere forklaringer. Det kan f.eks. være at arbeidsgiverne er mer fokusert på å sørge for at de utenlandske arbeidstakerne bruker verneutstyr enn de norske.

Figur 4 Sammenligning av andel skadde utenlandske og norske arbeidstakere etter ulike faktorer

8 Skader blant utenlandske arbeidstakere i bygg og anlegg, industri og arbeidskrafttjenester

Vi har lest gjennom alle skader med utenlandske arbeidstakere i bygg og anlegg, industri og arbeidskrafttjenester for å forsøke å danne oss et bilde av sikkerhetssituasjonen for utenlandske arbeidstakere i disse næringene, og om vi ser noen forskjeller i arbeidssituasjonen hos norske og utenlandske arbeidstakere.

8.1 Bygg og anlegg

I bygg og anlegg er det mange fallskader, og mange av fallene skjer fra stillas, gardintrapper og stiger. Vi har sett flere eksempler på at mange av de utenlandske som blir skadd gjør manuelt arbeid, mens det ofte er norske arbeidstakere som styrer maskiner, kraner, mm. Vi har også sett at fysiske forhold som sikring, lokaler, belysning ofte er medvirkende til at ulykker blant utenlandske arbeidstakere skjer. Her er noen «typiske» eksempler på ulykker med utenlandske arbeidstakere i bygg og anlegg:

Under maling av en leilighet falt en utenlandsk mann gjennom et rekkverk og ned en etasje. Han fikk kompliserte brudd i begge armen og i det ene benet. Rekkverket var slurvete satt opp og enkelte tverrbjelker var ikke festet.

En utenlandsk arbeidstaker skulle flytte stålplater inn i et verksted. Platene veltet over beinet til den skadede og han brakk leggbeinet. En medvirkende årsak var lite hensiktsmessige lokaler for denne type virksomhet. Lokalene var «gammeldagse» med begrensede muligheter for rasjonell håndtering av store stålplater.

Dette er ikke et typisk eksempel, men slike situasjoner skjer:

En utenlandsk arbeidstaker falt ned fra andre til førsteetasje på grunn av en ustabil stige. Han fikk skader og hevelser i en overarm, en albue og en ankel. Han tok kontakt med arbeidsgiver neste dag, men fikk beskjed om å vente til det gikk over. Arbeidsgiveren sa at det ikke var nødvendig å kontakte lege. Helsetilstanden forverret seg dagen etter og arbeidstakeren tok kontakt med arbeidsgiver igjen, men vedkommende nektet å kjøre han til lege. Arbeidsgiveren ga beskjed til den skadede om å reise hjem til sitt hjemland. Arbeidstakeren kom seg til sykehus og det ble diagnostisert brudd i ankelen.

8.2 Arbeidskrafttjenester

FAFO skriver at «.. mye tyder på at utleiarbeidskraften fra de nye EU-landene utgjør et bunnsjikt i det norske arbeidsmarkedet». Arbeidstakere i bemanningsbransjen føler mangel på kollegiale forhold. De fleste oppdrag er korte, slik at man ikke får opparbeidet kontakt. De useriøse firmaene sørger som regel for høy turnover slik at arbeidstakerne ikke jobber på samme prosjekt over lang tid for å unngå gode relasjoner til oppdragsgiver, kolleger og kontakt med fagbevegelsen²⁶. Flere av forholdene som er beskrevet her vil medføre dårligere sikkerhet og flere skader.

Innen arbeidskrafttjenester er det meldt 74 skader til Arbeidstilsynet der statsborgerskap er kjent. Av disse er 38 prosent polsk, 30 prosent norsk og åtte prosent henholdsvis svensk og litauisk. Ved gjennomlesning av ulykkene framkommer det ikke alltid helt klart hvilken arbeidsgiver de skadde var utleid til, og hva slags arbeid de gjorde på ulykkestidspunktet. Men de aller fleste av de utenlandske som er skadd arbeider i bygg og anlegg, noen arbeider i industrien, og noen få arbeider i henholdsvis varehandel og transport. Vi ser ikke noen klare forskjeller mellom ulykkene som skjer med de *innleide* utenlandske arbeidstakerne i bygg og anlegg, og de andre utenlandske arbeidstakerne i bygg og anlegg.

Men vi finner eksempler på at mange av ulykkene har sammenheng med dårlig opplæring i bruk av utstyr og verktøy, og at det er feil/farlig bruk av stillaser, stiger og gardintrapper. Her er to eksempler:

En innleid utenlandsk arbeidstaker sto i en gardintrapp oppe på et rullestillas uten rekkverk. Da han startet arbeidet med skrumaskin, så skled både rullestillasen og gardintrappa, og han falt ned på stillaset og deretter tre meter ned på gulvet. Han hadde smerter i ryggen og det ble konstatert brudd i armen.

En innleid utenlandsk arbeidstaker skulle gå fra 1. etasje til kjelleren. Arbeidslyset var midlertidig ute av drift og mannen falt 1,5 meter ned en usikret heissjakt.

8.3 Industri

Blant de utenlandske arbeidstakerne i industrien skjer det flest skader i næringsmiddelindustrien, etterfulgt av trelast/trevareindustrien og metallvareindustrien. I disse industrigrenene er også skadeforekomsten langt høyere blant utenlandske arbeidstakere.

I *næringsmiddelindustrien* skjer mange skader i virksomheter som driver med produksjon av henholdsvis kjøtt, fisk og bakerivarer.²⁷ Mange får stikk- og kuttskader fra kniv og båndsg, og mange setter fast fingre og hender i maskiner. Noen ganger mangler også maskinene deksel. Mange får også sprut av varmt vann og kjemikalier ved rengjøring. Noen ulykker skjer også på lager hvor man blir påkjørt av truck eller faller ned fra stige. Mange faller på gulv, i trapper og utendørs, ofte som følge av at underlaget er glatt.

Her er et typisk eksempel med kombinasjon av glatt gulv og farlig maskin:

Den skadde jobbet med en sløyemaskin, golvet var glatt, vedkommende gled og fikk fingeren inn i sløyemaskinen. Pekefingeren ble amputert, mens det er usikkert om langfingeren kan berges.

I *trelast- og trevareindustrien* har mange av skadene blant utenlandske arbeidstakere skjedd i forbindelse med arbeid som er likt bygg og anlegg.

I *metallvareindustrien* er det en rekke situasjoner og risikofaktorer der skadepotensialet er stort. Store, tunge gjenstander - oftest metallplater og rør - faller ned eller støter borti mennesker og andre ting som deretter kan falle ned. Andre arbeidstakere har falt fra tak, stige og stillas, mens andre igjen har satt fast fingre/hender i maskiner. Det skjer også en del ulykker der skadepotensialet ikke er like stort, men som skjer ofte. Flytting av plater og rør medfører ofte klemte fingre og hender, og mange får ting på øyet ved sliping og sveising. En del skjærer seg på kniv, andre kutter fingre og hender på vinkelsliper.

Eksempel:

To utenlandske arbeidstakere utførte sveisearbeid på en jernkonstruksjon som lå på to bukker. Konstruksjonen skulle snus ved hjelp av traverskran. En løftestropp ble festet i en stav på konstruksjonen utenfor midten, noe som medførte at den kom i ubalanse og tippa opp i den ene enden. Den ene av arbeidstakerne hoppa opp på konstruksjonen med overkroppen for å prøve å presse ned enden som tippa opp. Stroppen skled dermed sidelengs og det medførte at konstruksjonen tippet rundt og han fikk enden av stålbjelke over rista på høyre fot.

9 Avslutning

Vi har sett at de fleste studier og våre data tyder på at arbeidsinnvandrere/utenlandske arbeidstakere skader seg mer enn «innfødte»/norske arbeidstakere. Dette handler trolig mye om at utenlandske arbeidstakere arbeider i mer ulykkesutsatte næringer, yrker, og trolig har farligere arbeidsoppgaver. I tillegg ser vi av flere studier at arbeidsinnvandrere jobber mer. At utenlandske arbeidstakere har farligere jobber enn nordmenn er en sentral problemstilling i seg selv.

Vi har også sett at næringene hvor det jobber mange utenlandske arbeidstakere, og hvor de skader seg ofte, har spesielle utfordringer med sikkerhet generelt og en del risikoforhold spesielt. Gjennomgangen viser at arbeidsforholdene i disse næringene er forholdsvis farlige, både for norske og utenlandske arbeidstakere, men ekstra farlige for de utenlandske arbeidstakerne. Det er mange risikofaktorer som går igjen og som burde vært håndtert mer systematisk.

Dette er utfordringer som Arbeidstilsynet, organisasjonene i arbeidslivet og virksomheter i de nevnte næringene i større grad må ta tak i. Å ansette eller leie inn utenlandske arbeidstakere stiller ekstra store krav til arbeidsgiverne med hensyn til bl.a. systematisk risikovurdering, sikkerhetsopplæring på eget språk og god sikkerhetskommunikasjon.

Referanser

- ¹ European Agency for Safety and Health at Work:
https://osha.europa.eu/en/priority_groups/migrant_workers
- ² <http://www.ssb.no/emner/06/01/kortsys/index.html>
- ³ SSB (2012): *Økning i sysselsatte på korttidsopphold*: <http://www.ssb.no/emner/06/01/kortsys/>
- ⁴ Salminen (2011), Simo: *Are Immigrants at Increased Risk of Occupational Injury? A Literature Review*. The Ergonomics Open Journal. 2011, 4, 125-130.
- ⁵ Tynes, T. m.fl. (2009). *Arbeidsmiljø blant innvandrere* (NOA)
- ⁶ Rambøll (2009): *Innvandrerens arbeidsforhold*: [Hjem - Ramboll Management Consulting Norge](http://www.ramboll.no)
- ⁷ Blom (2008), Svein og Kristin Henriksen (red): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Statistisk sentralbyrå 2008/5, s. 85
- ⁸ European Agency for Safety and Health at Work (mangler årstall): *Literature Study On Migrant Workers*. European Risk Observatory.
- ⁹ Arbeidstilsynet: <http://www.arbeidstilsynet.no/fakta.html?tid=78506>
- ¹⁰ Gravseth (2003), Hans Magne, Ebba Wergeland og Johan Lund: *Underrapportering av arbeidskader til Arbeidstilsynet*. Tidsskrift for den norske legeförening: s. 2057-2059.
- ¹¹ Salminen (2011), Simo: *Are Immigrants at Increased Risk of Occupational Injury? A Literature Review*. The Ergonomics Open Journal. 2011, 4, 125-130.
- ¹² SSB (2012): <http://www.ssb.no/innvregsys/>
- ¹³ Ahonen (2007), EQ, Benavides, FG, Benach, J: *Immigrant populations, work and health – a systematic literature review*. Scand J Work Environ Health 2007; 33 (2): 96-104
- ¹⁴ European Agency for Safety and Health at Work (mangler årstall): *Literature Study On Migrant Workers*. European Risk Observatory.
- ¹⁵ Gravseth (2003), Hans Magne, Johan Lund, Ebba Wergeland: *Arbeidskader behandlet ved legevakten i Oslo og Ambulansetjenesten*. Tidsskrift for Den norske legeförening nr. 15, 2003, s. 2060-2064
- ¹⁶ Tynes, T. m.fl. (2009). *Arbeidsmiljø blant innvandrere* (NOA)
- ¹⁷ Salminen (2011), Simo: *Are Immigrants at Increased Risk of Occupational Injury? A Literature Review*. The Ergonomics Open Journal. 2011, 4, 125-130
- ¹⁸ Ahonen (2007), EQ, Benavides, FG, Benach, J: *Immigrant populations, work and health – a systematic literature review*. Scand J Work Environ Health 2007; 33 (2): 96-104
- ¹⁹ Gravseth (2010): *Arbeidskader og arbeidsrelaterte helseproblemer*. Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og helse, Statens arbeidsmiljøinstitutt. STAMI-rapport nr. 4, 2010.
- ²⁰ Blom (2008), Svein og Kristin Henriksen (red): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Statistisk sentralbyrå 2008/5.
- ²¹ Friberg (2011), Jon Horgen og Line Eldring: *Polonia i Oslo 2010. Mobilitet, arbeid, og levekår blant polakker i hovedstaden*. FAFO-rapport 2011-27: 40, 101
- ²² Ødegård (2010), Anne Mette og Øyvind M. Berge: *Useriositet i bemanningsbransjen. En casestudie i bygg*. Fafo-notat 2010:05
- ²³ Friberg (2011), Jon Horgen og Line Eldring: *Polonia i Oslo 2010. Mobilitet, arbeid, og levekår blant polakker i hovedstaden*. FAFO-rapport 2011-27: 64
- ²⁴ Wagstaff (2011), Anthony S., Jenny-Anne Sigstad: *Shift and night work and long working hours – a systematic review of safety implications*. Scand J Environ Health 2011;37(3): 173-185
- ²⁵ Ødegård (2007), Anne Mette, m.fl: *Fra øst uten sikring? EU-utvidelsen og HMS-konsekvenser på norske bygge- og anleggsplasser*. FAFO-rapport 2007:3
- ²⁶ Ødegård (2010), Anne Mette og Øyvind M. Berge: *Useriositet i bemanningsbransjen. En casestudie i bygg*. Fafo-notat 2010:05, s. 7.
- ²⁷ Winge (2012), Stig og Yogindra Samant: *Arbeidsulykker og skader i industrien*. Direktoratet for arbeidstilsynet: <http://www.arbeidstilsynet.no/>

Arbeidstilsynet